

حق ارتباط

حق فراتر از آزادی بیان
حق عصر شبکه‌های اجتماعی

www.ketab.ir

ال. اس. هرمس، جیم ریچستاد، کاتلین ای. کی

ترجمه حبیب‌الله معظمی

حق ارتباط (حق فوآئر از آزادی بیان؛ حق عصر شبکه‌های اجتماعی) (یادگار دکتر کاظم معتمدزاد) /
[اوراستاران] الماس. مجید ریچستاد، کاتلین ای. کی؛ ترجمه حبیب‌الله معظمی؛ با
یادداشت‌هایی از محمود صادقی و محسن اسماعیلی.
تهران: نشر ثالث، ۱۳۹۹.
ص. ۲۲۴

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۴۰۵۶-۱۰-۶

عنوان اصلی: Right to communicate: collected papers, 1977.

ارتباط — همکاری‌های بین‌المللی

آزادی اطلاعات

هارمز، لروی استنلی، ۱۹۲۸-م.

ریچستاد، جیم

کی، کتلین

معظمی گودرزی، حبیب‌الله، ۱۳۳۹ - مترجم

صادقی، محمود، ۱۳۴۱ -

اسماعیلی، محسن، ۱۳۴۴ -

رده‌بندی کنگره: P۹۶

رده‌بندی دیویی: ۰۰۱/۵

شماره کتابشناسی ملی: ۷۳۹۹۹۵۶

paper from well managed forest
and controlled sources.

کاغذ این کتاب از جنگل‌ها و منابع
کاملاً مدیریت‌شده تهیه شده است.

حق ارتباط (حق فراتر از آزادی بیان حق عصر شبکه‌های اجتماعی)

ال. اس. هرمنس، جیم ریچستاد، کاتلین ای. کی

ترجمه حبیب‌الله معظمی

صفحه‌آرایی: فریبا محمدپور

مجموعه پژوهش

چاپ اول: ۱۴۰۱ / ۳۳۰ نسخه

لیتوگرافی، چاپ و صحافی: نشر ثالث

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۴۰۵۶-۱۰-۶

ISBN: 978-600-4056-10-6

کلیه حقوق محفوظ و متعلق به نشر ثالث است.

قیمت: ۸۸۰۰۰ تومان

دفتر مرکزی: خیابان کریمخان زند، بین ایرانشهر و ماهشهر، پ ۱۵۰، طبقه چهارم

فروشگاه شماره یک: خیابان کریمخان زند، بین ایرانشهر و ماهشهر، پ ۱۴۸

فروشگاه شماره دو: اتوبان شهید همت، مجتمع ایران‌مال، طبقه G3، شماره ۱۸۳

فروشگاه شماره سه: پاسداران، میدان هروی، مجتمع هدیش‌مال

تلفن گویا: ۸۸۲۱۰۷۰۰ - ۸۸۲۱۰۵۰۰ - ۸۸۲۱۰۴۴۷ - ۸۸۲۱۰۳۳۶ - ۷

آدرس سایت: www.salepublication.com

آدرس اینستاگرام: [salepublication](https://www.instagram.com/salepublication)

فهرست مطالب

۱۱	.....	مقدمه مترجم
۲۱	.....	پیشگفتاری بر ترجمه فارسی
۲۵	.....	پیشگفتار
۲۹	.....	مقدمه
۳۳	.....	ماهواره‌های پخش مستقیم و حق ارتباط
۳۴	.....	علل، محدودیت‌ها، انحصارها
۳۶	.....	گذشته به ندرت راهنمای آینده است
۴۱	.....	خطوط ممکن تحقیق
۴۷	.....	حق‌های ارتباطات در جهانی قریب‌الوقوع
۵۵	.....	حقوق ارتباطی نوع بشر: به سوی نگاهی جهانی و چندفرهنگی
۵۸	.....	بنیان‌ها

۵۸	عصر ارتباطات
۶۲	حقوق بشر
۶۴	حوزه‌های مفهومی
۶۴	نیازهای ارتباطی
۶۷	فناوری ارتباطات
۶۸	سیاست ارتباطی
۶۹	حقوق ارتباطی
۷۰	مواد
۷۱	اعلامیه درباره حقوق ارتباطی
۷۳	خلاصه
۷۴	منابع
۷۷	ارتباطات: حقوق فردی / حقوق دولتی
۷۸	مقدمه
۷۸	پیش زمینه
۸۰	اهداف
۸۰	روش
۸۱	یک تحلیل
۸۳	وضعیت محدود: بقای فرهنگ اسکیمو
۸۵	حقوق و آزادی بیان
۸۶	وضعیت کم‌تر محدود: کانادا و دسترسی به ارتباطات
۹۳	ماهواره‌های پخش مستقیم، ماهواره‌های سنجش از دور زمین و صحنه بین‌المللی
۹۳	روش‌شناسی نوآوری فنی
۹۳	نتیجه‌گیری
۹۵	منابع

- ۹۷ ..... حق بشری ارتباط
- ۹۸ ..... ارتباطات فردی-ارتباطات جوامع
- ۹۹ ..... روش های ارتباطی و ساختارهای اجتماعی
- ۱۰۰ ..... انفجار ارتباطات
- ۱۰۱ ..... کمبود- فراوانی
- ۱۰۱ ..... انحصارات ارتباطات دور (مخابرات)
- ۱۰۳ ..... آن که ارتباطات را کنترل می کند، جامعه را کنترل می کند
- ۱۰۴ ..... فرایند گسترش
- ۱۰۵ ..... ذهنیت رسانه های جمعی
- ۱۰۷ ..... رویکرد جدید ضروری
- ۱۰۹ ..... دخالت در بحث سیاست کلی پونسکو
- ۱۱۷ ..... عدم تعادل اطلاعات در آسیا
- ۱۱۹ ..... فرض ها
- ۱۲۰ ..... پیگیری
- ۱۲۱ ..... مزیت نخستین
- ۱۲۳ ..... عوامل اقتصادی
- ۱۲۳ ..... کیفیت و کمیت
- ۱۲۵ ..... «خوب» و «بد»
- ۱۲۷ ..... روابط و ابعاد درون «ارتباطات پشتیبان توسعه»
- ۱۲۸ ..... ارتباطات برای توسعه
- ۱۳۳ ..... ارتباطات جامعه را شکل می دهد
- ۱۳۷ ..... تدوین سیاست ها
- ۱۳۹ ..... جامعه اطلاعاتی

۱۴۵.....	معرفی چارچوب بین‌المللی حق ارتباط
۱۴۶.....	چارچوب حقوقی بین‌المللی کنونی
۱۴۹.....	استاد و متن‌های بین‌المللی مربوط
۱۵۵.....	حق ارتباط: قانون‌گذاری ملی یا سیاست بین‌الملل؟
۱۵۷.....	نخستین تنگنا؛ حقوقی
۱۵۸.....	دومین تنگنا؛ تاریخی
۱۵۸.....	سومین تنگنا؛ روان‌شناختی
۱۵۹.....	تنگنای چهارم؛ نهادی
۱۶۰.....	تنگنای پنجم؛ اقتصادی
۱۶۱.....	تنگنای ششم؛ جامعه‌شناختی
۱۶۵.....	حق ارتباط: حقوق بشر، مسائل اصلی
۱۶۶.....	مقدمه
۱۶۹.....	حقوق ارتباطی / حق ارتباط؟
۱۷۳.....	انسان؟ / نوع بشر؟ / هر کسی؟
۱۷۴.....	ارتباط برقرار کردن
۱۷۵.....	موضوعات عمده ارتباطات
۱۸۳.....	سیاست‌ها و برنامه‌ریزی ارتباطی
۱۸۸.....	منابع
۱۹۱.....	پیدایش حق ارتباط: ۱۹۷۵-۱۹۷۰
۱۹۴.....	مطالعات ارتباطات راه دور در کانادا
۱۹۶.....	۱. فعالیت‌های اس‌سی‌ای
۱۹۷.....	اجلاس مؤسسه بین‌المللی رادیو و تلویزیون (آی‌بی‌آی) در نیکوزیا

مقدمه مترجم

کتاب حاضر را به چند دلیل ترجمه کرده‌ام که آن‌ها را در قالب مقدمه مترجم توضیح می‌دهم:

۱. تفاوت سه مفهوم حقوق ارتباطات^۱، حق ارتباط^۲، و حقوق ارتباطی^۳ این سه مفهوم نسبت به هم تفاوت‌ها و تمایزهایی دارند که این تمایز عمدتاً به زمان طرح آن‌ها و وضعیت و اهداف آن‌ها مربوط می‌شود، اما همپوشانی‌هایی نیز با هم دارند. میدان عمل همه آن‌ها حوزه ارتباطات و رسانه است. برخی از آن‌ها ارتباطات را صرفاً معادل رسانه دیده‌اند و در مقابل و فراتر از آن، برخی دیگر ارتباطات را همزمان شامل ارتباطات انسانی و رسانه‌ای مدنظر قرار داده‌اند. در این میان اما یک نکته دیگر را هم درباره ساخت و هویت تفکر حقوقی باید گفت و آن در خصوص تمایز حقوق با اندیشه حقوقی به عبارتی حقوق مدون و غیرمدون است. پاره‌ای از حقوق بلکه بیش‌تر آن‌ها حقوق شناخته‌شده، مدون و مصوب است، اما برخی از حقوق در حد اندیشه حقوقی باقی مانده و هنوز به تأیید و تصویب نرسیده است. بنابراین لازم است سه مفهوم و اصطلاح مذکور را با توجه به این نکته مدنظر قرار داد.

1. communication law
2. the right to communicate
3. communications rights

از این سه مفهوم، مفهوم حقوق ارتباطات که بعد از مفهوم حقوق مطبوعات مطرح شده است سابقه نسبتاً بیش‌تری دارد. «حقوق ارتباطات»، رشته حقوقی جدیدی است که از نیمه دوم سده بیستم تحت‌تأثیر پیشرفت و گسترش وسایل ارتباط جمعی و فناوری‌های نوین ارتباطی، ابتدا در کشورهای غربی و سپس در کشورهای دیگر جهان، مورد توجه خاص قرار گرفته و به ویژه در سه دهه اخیر اهمیت فراوان یافته است.^۱ حقوق ارتباطات (در قیاس با حقوق مطبوعات) رشته حقوقی جدیدی به شمار می‌آید که از لحاظ موضوع و قلمرو شمول آن، دارای سه شاخه اصلی شامل «حقوق ارتباطات جمعی»، «حقوق ارتباطات دور» و «حقوق ارتباطات رایانه‌ای» است، که هر کدام از آن‌ها زیرشاخه‌های مخصوص خود را دارد.^۲ اما «حق ارتباط» اندیشه حقوقی است که در دهه هفتاد میلادی سده گذشته مطرح شد و طرح و تلاش برای تصویب جهانی آن تا دهه هشتاد میلادی گذشته ادامه داشت. این حق یا اندیشه حقوقی اگر چه ساخت نسبتاً مدونی پیدا کرده هرگز نه در سطح بین‌المللی و نه در سطح ملی به تأیید و تصویب نرسید و شکل یک «قانون نیافت»، بعد هم البته تا حدودی به محاق رفت.

مفهوم «حقوق ارتباطی» که از دو مفهوم دیگر جدیدتر است، برای حوزه‌های معرفتی و حرفه‌ای رسانه‌ای ایران مفهومی نسبتاً جدید و کم‌شناختی است و البته تا حدودی در جهان نیز موضوعی تقریباً نو است. از زمان ارائه و معرفی آغازین این مفهوم در جهان (اروپا) کم‌تر از سه دهه می‌گذرد.

اگر به حقوق ارتباطی از منظری غیرحقوقی بنگریم، می‌بینیم این اندیشه در پی بازبینی ارتباطات کنونی به منظور نیل به ارتباطات انسانی متعالی است. چنین ارتباطاتی چندصدایی است و همه صداها امکان درآمدن و البته امکان و فرصت شنیدن را خواهند داشت و نیز دسترسی به اطلاعات، فرهنگ و دانش که در واقع از ذات ارتباطات ناشی می‌شود، وسعت بیش‌تری می‌یابد...

۱. معتمدنواد، کاظم و رؤیا معتمدنواد (۱۳۸۶). حقوق ارتباطات، جلد یکم. تهران: دفتر مطالعات و توسعه رسانه‌ها، چاپ اول. ص ۲۷.
 ۲. همان. ص ۲۸.

حقوق ارتباطی به منظور احیا و تحقق کامل حقوق مهم از پیش بر زمین مانده و محقق نشده حوزه ارتباطات مطرح شده است. این اصطلاح نه تنها فراتر از یک مفهوم، بلکه در قالب فکر و اندیشه‌ای است که هم ارتباطات انسانی در حوزه ملی (با طرح حق همۀ اقشار) و هم حوزه بین‌المللی (با طرح حق حضور همۀ فرهنگ‌های گوناگون) را هدف قرار داده است و به روند از گذشته تاکنون ارتباطات در این حوزه‌ها انتقاداتی وارد می‌کند.^۱

«حقوق ارتباطی» از آن‌جا مطرح شد که «حق ارتباط» ناکام ماند. اولی در پی به انجام نرسیدن تلاش‌ها برای تثبیت، تدوین و تصویب دومی در نهادهای بین‌المللی مربوط مطرح شد تا مختصات و آمال دومی را البته با سازوکار و سازگاری‌های جدید و غیر حساسیت‌برانگیز پیش ببرد و عینیت بخشد.

حقوق ارتباطی نه مانند حق ارتباط مدعی معرفی حق جدیدی نیست، در عوض خواهان اجرای تمام حق‌های موجود حوزه ارتباطات و رسانه است که در سند‌های معتبر بالادستی جهانی تأیید شده‌اند، اما در همهٔ ازمان‌ها و همه‌جا کاملاً محقق نشده، بر زمین مانده و نادیده گرفته شده و به مطالبهٔ تاریخی تبدیل شده‌اند، آن هم با شکر و با هم اجرا کردن این حقوق و در قالب یک مجموعه دیدن آن‌ها. اگر بخواهیم بسیار موجز و آسان این حقوق را تعریف کنیم، می‌توانیم آن را برابری بیانی مبتنی بر امکان کامل بیان برای همه (و البته بیان آزاد) معرفی کنیم.^۲

۳. پیشینهٔ تاریخی مفهوم «حق ارتباط» و مبدأ تاریخی آن به ارائه مقاله‌ای از ژان دازسی متخصص فرانسوی رسانه در سازمان ملل بازمی‌گردد که بعد از و متأثر از پرتاب نخستین ماهواره‌های پخش مستقیم امواج رادیو و تلویزیونی در گسترهٔ فراملی، که بدون مانع مرزی و جغرافیایی، پیام رسانه و برنامه‌های تلویزیونی را به جوامع متفاوت می‌رساند، سال ۱۹۶۹ میلادی به نگارش در آمد.

۱. معظمی، حبیب‌الله (۱۳۹۴). برابری و آزادی ارتباطی: معرفی اندیشه جدید حقوق ارتباطی. تهران: انتشارات سروش. ص ۲۶۹.

۲. همان، ص ۲۷۰.